

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อรูปแบบการทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุ อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ในกรุงเทพมหานคร” ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำทางสังคม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม
5. แนวคิดเกี่ยวกับอาสาสมัคร
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดของการวิจัย

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

มนุษย์มีพัฒนาการตลอดชีวิต โดยจะมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับทุกช่วงวัย ตั้งแต่วันทารกจนถึงวัยชรา โดยพัฒนาการของมนุษย์ช่วงวัยชราจะเริ่มต้นตั้งแต่มนุษย์อายุประมาณ 60 ปีเป็นต้นไป ผู้ที่เข้าสู่วัยชราหรือวัยสูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม สามารถสรุปได้ดังนี้ (สุมนนัส วงศ์บุญชร, 2537, น. 20-24)

1.1 การเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ดังนี้

ระบบกล้ามเนื้อและกระดูก กล้ามเนื้อมีการเหี่ยวฝ่อ มีเยื่อพังผืดมากขึ้น กล้ามเนื้ออ่อนกำลังทำให้สูญเสียความแข็งแรงของไขวและการทรงตัวที่ดี กระดูกจะบางลง ฝุ เปราะและหักง่าย หมอนรองกระดูกสันหลังจะเหี่ยว เสียวความยืดหยุ่น ทำให้ตัวเตี้ยลงประมาณ 1 เซนติเมตรทุก 20 ปี ข้อเสื่อมตามวัย ปวดตามข้อและทำให้เกิดอุบัติเหตุระหว่างเคลื่อนไหวได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

ระบบสัมผัส มีการเสื่อมลงได้แก่ การเห็นเสื่อมลง เลนส์ตาเกิดต่อกระจก สายตายาว กล้ามเนื้อลูกตาเสื่อม การปรับสายตาคำทำให้เวียนหัวได้ง่าย ประสาทรับเสียงเสื่อมทำให้ หูตึง ได้ยินเสียงต่ำมากกว่าเสียงธรรมชาติหรือเสียงสูง มีการเสื่อมของหูที่เกี่ยวกับระบบการทรงตัวทำให้ ผู้สูงอายุเดินโซเซได้ จมูกมีประสาทรับกลิ่นเลวลง ลิ้นรสได้น้อยลง การรับสัมผัสบริเวณปลาย นิ้วมือ ปลายเท้าเสื่อมลง ทำให้มีความอดทนต่อความเจ็บปวดสูงซึ่งอาจเป็นอันตรายได้ เช่น ผิวหนังพองจากความร้อน ผิวหนังจะบางและเหี่ยวย่น สีของผิวหนังแห้ง คัน ต่อมเหงื่อขับเหงื่อ น้อยลง ส่วนผมจะร่วงและเปลี่ยนเป็นสีขาว

ระบบหายใจ ปอดมีสมรรถภาพลดลง ความจุและความยืดหยุ่นของปอดลดลง เลือดจับออกซิเจนขณะผ่านปอดได้น้อยลง ทำให้เหนื่อยง่าย นอกจากนี้กลไกการไอทำงานได้น้อยลง ทำให้มีเสมหะสะสมภายในปอดมากขึ้น

ระบบหัวใจและการไหลเวียนโลหิต เยื่อบุผนังด้านในของหัวใจหนาขึ้นและมี โคเลสเตอรอลแทรกในผนังหลอดเลือด ทำให้หลอดเลือดแข็งตัวขาดความยืดหยุ่น การไหลเวียนของเลือดช้าลง ทำให้หัวใจต้องทำงานหนักมากขึ้น เกิดหัวใจเต้นผิดจังหวะและหัวใจวายได้ง่าย นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีอาการหน้ามืดเป็นลมได้ง่าย เกิดจากเลือดไปเลี้ยงสมองไม่ทันขณะมีการ เปลี่ยนท่า

ระบบประสาท สมองมีขนาดเล็กลง เสื่อมหน้าที่ทำให้มีการเคลื่อนไหวช้า มีอาการสั่นตามร่างกายได้ จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้ยาก แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ไม่ดีนัก นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังลืมง่ายโดยเฉพาะเหตุการณ์ในปัจจุบัน แต่สามารถจำเรื่องราวเก่า ๆ ได้ดี

ระบบทางเดินอาหาร ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ฟันจะหัก ต่อม น้ำลายขับน้ำลายออกมา น้อยลงทำให้ปากแห้ง การผลิตน้ำย่อยน้อยลง การเคลื่อนไหวตัวของกระเพาะอาหารและลำไส้ช้าลง ทำให้ท้องอืดอาหารไม่ย่อย นอกจากนี้การดูดซึมอาหารไปสู่เซลล์ต่าง ๆ ทำได้น้อยลง ทำให้ ผู้สูงอายุขาดอาหารได้ง่าย

ระบบขับถ่าย มีการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบขับถ่ายปัสสาวะและอุจจาระ สำหรับระบบ ขับถ่ายปัสสาวะเกิดการเสื่อมหน้าที่ ทำให้ไตขับถ่ายของเสียได้น้อยลง ถ่ายปัสสาวะบ่อยเนื่องจาก กระเพาะปัสสาวะมีความจุลดลง ผู้สูงอายุบางรายอาจปัสสาวะขัด ส่วนระบบขับถ่ายอุจจาระ ผู้สูงอายุมักจะท้องผูกจากระบบการย่อยอาหารไม่ปกติและร่างกายมีกิจกรรมต่าง ๆ น้อยลง

ระบบต่อมไร้ท่อ มีการผลิตฮอร์โมนของต่อมไร้ท่อลดลง ตับอ่อนผลิตอินซูลินได้น้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสเป็นเบาหวานง่ายกว่าวัยอื่น

ระบบภูมิคุ้มกัน ในผู้สูงอายุจะมีภูมิคุ้มกันเสื่อมลง ทำให้ความต้านทานโรคต่ำ เกิดโรคภูมิแพ้ได้ง่าย และมีโอกาสเกิดมะเร็งได้

การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุมีการเคลื่อนไหวช้าลง เจ็บป่วยบ่อยขึ้น ส่งผลไปถึงสภาพจิตใจของผู้สูงอายุ

1.2 การเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจและอารมณ์

การเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพและพฤติกรรมของผู้สูงอายุนั้น เป็นการพัฒนาและปรับตัวของความนึกคิด ความเข้าใจ แรงจูงใจ การเปลี่ยนแปลงไปของอวัยวะรับสัมผัสทั้งปวงตลอดจนสังคมที่ผู้สูงอายุนั้น ๆ อาศัยอยู่ การเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจและอารมณ์มีดังนี้

สติปัญญา ผู้สูงอายุที่ไม่มีความเจ็บป่วยทางด้านร่างกาย จิตใจและสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี อาจมีการเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญาเสื่อมถอยลงเพียงเล็กน้อย หรืออาจไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมเลย

ความจำและการเรียนรู้ ผู้สูงอายุมีความสามารถในการเรียนรู้ได้เท่ากับคนอ่อนวัย แต่ต้องใช้เวลาานานกว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาต่อการสูญเสียความจำ และความสามารถในการเข้าใจสิ่งต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุหวาดกลัว และเป็นปัญหาในการดูแลสุขภาพในผู้สูงอายุ

แรงจูงใจ ผู้สูงอายุไม่จำเป็นต้องใช้แรงกระตุ้นในการทำงานมากกว่าบุคคลวัยอื่น

นอกจากนี้พบว่า ผู้สูงอายุมีเซล์ประสาทในสมองตายไปมาก แต่ขณะเดียวกันก็มีการสะสมประสบการณ์อันเกิดจากการเรียนรู้ไว้มาก ถ้าผู้สูงอายุเคยมีประสบการณ์ที่ดีในอดีต ได้รับการยอมรับที่ดี มีสภาพอารมณ์มั่นคง ก็จะมีผลต่อวัยที่สูงขึ้น มีความรอบคอบสุขุมสูงตามไปด้วย และด้านจิตวิทยาส่วนใหญ่เชื่อว่าคนทุกเชื้อชาติเมื่อมีอายุมากจะมีเซาว์ปัญญาเสื่อมลง กล่าวคือ เซาว์ปัญญาพัฒนาเต็มที่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ต่อจากนั้นจะอยู่ค่อนข้างคงที่ประมาณ 10 ปี แล้วจึงค่อย ๆ เสื่อมลงได้แก่

บุคลิกภาพ ผู้สูงอายุมีความสุขหรือความทุกข์นั้นขึ้นอยู่กับภูมิหลังและพัฒนาจิตใจของผู้นั้น ถ้าผู้สูงอายุเติบโตมาด้วยความมั่นคง อบอุ่นมีความรักแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เห็นความสำคัญของคนอื่น รักคนอื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดีก็มี จะเป็นผู้สูงอายุที่ค่อนข้างจะมีความสุขสามารถอยู่ร่วมกับลูกหลานหรือผู้อื่นได้โดยไม่มี ความเดียดร้อย แต่ในทางกลับกัน ถ้าเป็นผู้สูงอายุที่เติบโตมาในลักษณะที่ร่วมมือกับใครไม่เป็น ไม่อยากช่วยเหลือผู้ใด จิตใจคับแคบ ผู้สูงอายุนั้นก็มักจะเป็นผู้ที่ไม่ค่อยมีความสุข

1.3 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม

การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมของผู้สูงอายุ เช่นการสูญเสียบทบาททางสังคมการเป็นผู้นำ การต้องการจากตำแหน่งหน้าที่การงาน รายได้ลดลง ทำให้ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความเครียดทางสังคม ปฏิกริยาของสังคมมีอิทธิพลต่อผู้สูงอายุดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เดิมผู้สูงอายุมีฐานะเป็นผู้นำ ให้ความรู้ถ่ายทอดวิชาการ ได้รับการยอมรับนับถือ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงเป็นลักษณะของสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้นผู้สูงอายุจะไม่มีบทบาทเหมือนสังคมเกษตรกรรม ทำให้ผู้สูงอายุขาดการยอมรับจากสังคมและบุตรหลาน ก่อให้เกิดความว้าเหวได้

ความเครียดทางสังคม เกิดจากการที่ผู้สูงอายุถูกปลดเกษียณ ต้องหยุดรับผิดชอบงานต่าง ๆ มีผลกระทบต่อจิตใจของผู้สูงอายุมาก เพราะการเป็นผู้สูงอายุไม่ได้หมายความว่า เป็นผู้หมดสมรรถภาพในการทำงาน แต่สังคมกำหนดให้เป็นเช่นนั้น

ปฏิกริยาของสังคมที่เกิดจากการที่ผู้สูงอายุลดความสัมพันธ์กับชุมชน เนื่องจากผู้สูงอายุต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ จากผู้ที่ลงมือทำงานใช้ความคิด เป็นผู้ที่ยอมรับคำปรึกษาการยอมรับพิจารณาอบหมายงานของชุมชนจะน้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุขาดความเชื่อมั่น ไม่กล้าแสดงออก สมรรถภาพลดลง นอกจากนี้การยอมรับของครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุลดลงกว่าแต่ก่อนบางครั้งเห็นว่าผู้สูงอายุต้องพึ่งสถานสงเคราะห์คนชรา ทำให้ปัญหาจิตใจเกิดขึ้นได้

การเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคมของผู้สูงอายุนี้ทำให้ผู้สูงอายุบางท่านมีบุคลิกภาพเปลี่ยนแปลงไป เพื่อปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น บางท่านมีชีวิตที่เรียบง่ายสันโดษ บางท่านมีกิจกรรมมากขึ้นจากการมีเวลาว่างมากขึ้น และยังต้องการทำงานเพื่อให้ตนเองมีคุณค่า การที่ผู้สูงอายุทำกิจกรรมตามกำลังความสามารถ มีความพอใจในชีวิตทำให้ชีวิตวัยชรามีความสุข ส่วนผู้สูงอายุที่มีชีวิตสันโดษ เรียบง่าย ลดการมีกิจกรรมลงก็จะมี ความพึงพอใจในสถานภาพที่เป็นอยู่ ลดความหวังในลูกหลานและลดกิจกรรมในสังคม (บริบูรณ์ พรพิบูรณ์, 2526, น. 157)

สรุปจากทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ อารมณ์ และด้านสังคม ผู้สูงอายุจึงต้องมีการเตรียมตัวเพื่อรับการเข้าสู่วัยสูงอายุ และถ้าผู้สูงอายุไม่มีการเตรียมตัวและยอมรับก็อาจจะทำให้ผู้สูงอายุอยู่ในภาวะซึมเศร้า และอาจ

ทำให้มีโรคแทรกซ้อนได้ ดังนั้นการที่ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมทำร่วมกับสังคม เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงตัวเองมีคุณค่า มีประโยชน์ต่อสังคม และผู้สูงอายุบางคนที่ยังมีความรู้ความสามารถอยู่ ก็ยังสามารถทำงานช่วยเหลือสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือสังคมได้ในเรื่องเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ความสามารถสืบทอดให้แก่คนรุ่นหลังได้ เป็นที่ปรึกษาให้แก่บุคคลรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี และการมีกิจกรรมทางสังคม การได้ทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุนี้อาจส่งผลทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขกับชีวิตในช่วงท้ายได้อย่างดี

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำทางสังคม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำ หรือพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมเป็นทฤษฎีทางจิตวิทยา สังคมของวิลเลียม ดับบลิว รีดเดอร์ (William W. Reeder) (ฉวีวรรณ จันทรัตน์, 2540, น. 55)

รีดเดอร์ (Reeder) นักสังคมวิทยาชนบทได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลและตั้งเป็นทฤษฎีขึ้นเรียกว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม (The multiple Factors Theory of Decision Making and Social Action) รีดเดอร์ อธิบายว่า เหตุผลในการตัดสินใจกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของบุคคลนั้นประกอบด้วยปัจจัยหลาย ๆ ประการ ซึ่งรวมเรียกว่า “กลุ่มเหตุผลของความเชื่อหรือไม่เชื่อ” (believes and disbelieves) หรือเหตุผลในการตัดสินใจเขากล่าวว่าการตัดสินใจของบุคคลมิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ประกอบกันช่วยสนับสนุนในการตัดสินใจ และการตัดสินใจแต่ละครั้งของเหตุผลที่รวมตัวกันนั้น อาจแปรเปลี่ยนไปได้ตามแต่ละบุคคลในแต่ละสถานการณ์ กลุ่มของเหตุผลในการแสดงพฤติกรรมจากปัจจัยต่อไปนี้ คือ

ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors)

1. เป้าหมาย คือ กิจกรรม วัตถุ คุณลักษณะ ความเชื่อ ความรู้ ภาวะ หรือสภาพความเป็นอยู่ที่บุคคลปรารถนาและต้องการ หรือไม่ต้องการ และผู้กระทำพยายามหลีกเลี่ยงผู้กระทำอาจต้องการเพื่อตนเอง หรือใช้เป็นเครื่องมือวิธีการที่จะนำไปสู่การประพฤติก หรือเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงเป้าหมายอื่น ๆ

2. ความเชื่อ คือ การรับรู้หรือความเข้าใจ (ความคิด ความรู้) ของแต่ละบุคคล หรือของกลุ่มต่อสิ่งที่เกิดขึ้น และลักษณะของสิ่งต่าง ๆ พฤติกรรมของสิ่งต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ความรู้ที่ผู้กระทำเข้าใจในเรื่องหนึ่งจะมีอิทธิพลต่อ

การตัดสินใจ และการเลือกกระทำทางสังคมในการกระทำทางสังคมใด ๆ ย่อมต้องอาศัยความเชื่อ อยู่ด้วยเสมอ

3. ค่านิยม คือ ความเชื่อในสิ่งที่ควรจะเน้น สิ่งที่คุณกระทำรับรู้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของวิถีทางในการดำเนินชีวิตของเขา ความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ เช่น ระบบความเชื่อ ทศนคติ คุณลักษณะ กิจการงาน สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ผู้กระทำเชื่อว่าวิถีปฏิบัติอย่างอื่นค่านิยมจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และการกระทำทางสังคมในการชักนำให้ผู้กระทำ กระทำไปตามค่านิยมของเขา

4. นิสัยและชนบธรรมนิยมประเพณี คือ แบบอย่างพฤติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้ว สืบต่อกันด้วยประเพณี และถ้ามีการละเมิดก็จะถูกบังคับด้วยการที่สังคมไม่เห็นชอบด้วย

ปัจจัยผลักดัน (Push Factors)

5. ความคาดหวัง คือ การรับรู้ของผู้กระทำทางสังคมว่า ผู้อื่นบุคคลกลุ่ม หรือสังคม โดยทั่วไปอยากให้เขาเชื่อ รู้สึก หรือประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์ ความคาดหวังประกอบด้วยสิ่งที่ผู้กระทำคิดว่าเขาควรเชื่อรู้สึกและประพฤติปฏิบัติ ในสิ่งที่ผู้อื่นต้องการ ดังนั้น ในการตัดสินใจกระทำพฤติกรรมของบุคคลส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับ การคาดหวังของบุคคลอื่นด้วย

6. ข้อผูกพัน คือ สิ่งที่คุณกระทำเชื่อว่าเขาผูกพันที่จะต้องกระทำให้สอดคล้องกับ สถานการณ์นั้น ๆ ไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบันเขาจะต้องเคร่งครัดต่อประเด็นปัญหาที่เขาเกี่ยวข้อง โดยตรง หรือโดยอ้อม ผู้กระทำจะต้องทำตามข้อสัญญาที่ได้ให้ไว้กับบุคคลอื่นถึงแม้ว่าผู้กระทำ อาจชอบกระทำอย่างอื่น ซึ่งเขาก็มีสิทธิ์พอที่จะเลือกกระทำทางสังคม เพราะผู้กระทำตั้งใจจะ กระทำสิ่งนั้น ๆ เนื่องจากเขารู้สึกว่าเขามีข้อผูกพันที่จะต้องทำ

7. การบังคับ คือ ความเชื่อที่อยู่ในใจของผู้กระทำเขาถูกกระทำให้ตัดสินใจ หรือ กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่เขารู้สึกว่าไม่มีทางเลือกอื่น ๆ เหลืออยู่นอกจากจะต้อง ประพฤติปฏิบัติตามปัจจัยการบังคับ จะเป็นตัวช่วยกระตุ้นให้ผู้กระทำตัดสินใจได้เร็วขึ้นเพราะ ในขณะที่ผู้กระทำตั้งใจที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ นั้น เขาอาจจะยังไม่แน่ใจว่าจะกระทำพฤติกรรมนั้น ดีหรือไม่ แต่เมื่อมีการบังคับผู้กระทำก็รู้ว่าไม่มีทางเลือกอื่น ๆ เหลืออยู่นอกจากตัดสินใจกระทำ พฤติกรรมนั้น ดังนั้น การบังคับจึงมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม ผู้กระทำมีความโน้มเอียงที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเมื่อเขาถูกบังคับให้ทำ

ปัจจัยสนับสนุน (Able Factors)

8. โอกาส คือ ความเชื่อของผู้กระทำที่มีต่อสถานการณ์หรือข้อกำหนดและทางเลือกที่มีอยู่ โอกาสจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และการกระทำของบุคคลผู้กระทำมักจะตัดสินใจเข้าร่วม

ในการกระทำทางสังคม เมื่อเขาพิจารณาแล้วเห็นว่าภายใต้สถานการณ์นั้นโอกาสเปิดให้เขาเลือกกระทำได้ ดังนั้น การที่ผู้กระทำตัดสินใจและเลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงขึ้นอยู่กับลักษณะของโอกาสที่มีในสถานการณ์นั้น

9. ความสามารถ คือ การรับรู้ของผู้กระทำเกี่ยวกับพลังขีดความสามารถของเขาในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนกระทั่งสามารถบรรลุความสำเร็จได้ภายใต้สถานการณ์นั้นที่ผู้กระทำตระหนักถึงความสามารถของตนเองนั้นจะนำไปสู่การตัดสินใจและการกระทำทางสังคมเพราะเขารู้ว่าถ้าตัดสินใจกระทำไปแล้วเขามีความสามารถที่จะกระทำได้นั่นเอง โดยทั่วไปการกระทำพฤติกรรมใดนั้น บุคคลจะพิจารณาความสามารถของตนเองเสียก่อน

10. การสนับสนุน คือ การช่วยเหลือหรือการคัดค้านซึ่งผู้กระทำเชื่อว่าเขากำลังได้รับหรือคาดว่าจะได้รับจากผู้อื่นในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งตัวเองจะเป็นผู้เลือก ดังนั้น ผู้กระทำมีความโน้มเอียงที่จะตัดสินใจ และกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อผู้กระทำรู้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากผู้อื่น การสนับสนุนจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ และกระทำทางสังคม

สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำทางสังคมสามารถนำมาอธิบายปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุได้ ทำให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งผู้สูงอายุได้ว่ามีปัจจัยอย่างไรที่จะเป็นปัจจัยดึงดูด ปัจจัยผลักดัน ปัจจัยสนับสนุน ซึ่งสามารถนำมาอธิบายพฤติกรรมและการกระทำของผู้สูงอายุได้

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

จากทฤษฎีกิจกรรม ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุในเชิงสังคมวิทยา ซึ่งคำนึงถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการสูงอายุ เบอร์เกส (Burgess) (อ้างถึงใน สุมันส์ วงศกฤษกร, 2537, น. 30) เชื่อว่าการที่ผู้สูงอายุลดบทบาททางสังคมของตนเองลงไม่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและไม่ได้รับการสนับสนุนจากสังคม ผลที่ตามมาจะทำให้เขาเหล่านั้นไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม นอกจากนั้น เฮวิกเฮอรัท (Havighurst) (อ้างถึงใน สุรกุล เจนอบรม, 2538, น. 34) กล่าวว่า ผู้สูงอายุที่มีบุคลิกภาพระดับกระฉ่ง มีการปฏิบัติภารกิจหรือพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ จะมีความพึงพอใจในชีวิตและปรับตัวได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ

ทฤษฎีกิจกรรม เชื่อว่ากิจกรรมทางสังคมมีความจำเป็นสำหรับบุคคลทุกวัยและเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากกิจกรรมเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายและ

จิตใจ การที่ผู้สูงอายุได้ปฏิบัติกิจกรรมทำให้เขายังคงมีบทบาทและสถานภาพซึ่งจะทำให้รู้สึกรู้ว่าตนเป็นผู้มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะผู้สูงอายุที่สามารถดำรงกิจกรรมทางสังคมไว้ได้จะเป็นผู้ที่มีความพึงพอใจในชีวิตสูง มีภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองในด้านบวก

กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

ลักษณะกิจกรรมที่จะจัดขึ้นสำหรับผู้สูงอายุนั้น ควรจะมีรูปแบบเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินซึ่งจะมีผลต่อสภาพร่างกาย จิตใจ ให้มีการเคลื่อนไหวอย่างอิสระ ไม่ควรให้ผู้สูงอายุใช้กำลังมากเกินไป ป้องกันการนั่งหรือยืนนาน ๆ และต้องไม่ก่อให้เกิดความผิดปกติของโครงสร้างและสภาพของร่างกายการจัดกิจกรรมควรจัดตามความสนใจ และความสามารถรวมทั้งความพอใจของผู้สูงอายุ และควรมีช่วงเวลาหยุดพักเพื่อผ่อนคลายการทำงานอดิเรกที่ผู้สูงอายุชอบ จะช่วยให้เกิดการปรับตัวทั้งทางร่างกายและจิตใจ

เทลเลอร์ (Tayler) (อ้างถึงใน สุมันต์ วงศ์กฤษกร, 2537, น. 32) ได้แบ่งกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุไว้ดังนี้

1. กิจกรรมอาชีพบำบัด (Occupational Therapy) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมสุขภาพและป้องกันความพิการที่เกิดขึ้นจากความชรา อาชีพบำบัดมิใช่เป็นการเตรียมตัวสำหรับประกอบอาชีพ ลักษณะกิจกรรมได้แก่ งานแกะสลัก งานช่างไม้ งานฝีมือต่าง ๆ และการทำสวน
2. กิจกรรมนันทนาการบำบัด (Recreation Therapy) เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างให้มนุษย์ทุกคนมีร่างกาย จิตใจที่แจ่มใส การจัดกิจกรรมนันทนาการเป็นส่วนสำคัญที่จะสร้างความเข้าใจและเข้าถึงความต้องการของจิตใจและสังคม กิจกรรมนันทนาการก่อให้เกิดความสุข ความเพลิดเพลิน ไม่ฟุ้งซ่าน ช่วยทำให้คนขจัดความยุ่งเหยิงที่น่าเบื่อหน่าย และยังช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์และความสมดุลของชีวิตได้ด้วย กิจกรรมนันทนาการ ได้แก่ การวาดรูป ทำงานฝีมือ ดุริยทัศน์ อ่านหนังสือ ดูกีฬา เต้นรำ พบปะสังสรรค์
3. กิจกรรมบำบัดด้วยหนังสือ (Bibliotherapy) เป็นการใช้น้ำหนังสือเพื่อการป้องกันหรือรักษาซึ่งเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจหลังจากการอ่านหนังสือแล้ว ได้มีการนำคุณประโยชน์ของการอ่านหนังสือมาใช้ในการป้องกันความแปรปรวนของอารมณ์ และพัฒนาให้เกิดวุฒิภาวะทางอารมณ์ซึ่งจะทำให้มีสุขภาพจิตดี นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้อ่านมีการยอมรับคุณค่าในตนเอง การอ่านหนังสือ แม้แต่หนังสือพิมพ์ก็มีประโยชน์มาก กล่าวคือ จะช่วยให้ทราบความเป็นไปของโลก ทันทต่อเหตุการณ์ การอ่านยังก่อให้เกิดความเพลิดเพลินสนุกสนานและเกิดความรู้ตลอดจนความชำนาญในเรื่องนั้น ๆ นอกจากนั้น การอ่านหนังสือจะทำให้ผู้อ่านพบว่าคุณค่าที่ไม่แน่ใจของตนเอง ความทุกข์โศกและความผิดหวัง มิได้เกิดขึ้นกับตนเองแต่ผู้เดียว บุคคล

อื่น ๆ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด ก็เคยมีประสบการณ์เช่นเดียวกัน ดังนั้น ความรู้สึกคับข้องใจ ความทุกข์ หรือความสงสัยจะค่อย ๆ ลดน้อยลงภายหลังจากการอ่าน

4. กิจกรรมการออกกำลังกาย (Physical Exercise) เป็นกิจกรรมที่ใช้พลังงานเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การออกกำลังกายจะทำให้คนอายุยืนยาวขึ้น การออกกำลังกายจะช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงของสภาพร่างกาย ทำให้กล้ามเนื้อหัวใจบีบตัวดี ความดันโลหิตและเปอร์เซ็นต์ไขมันในร่างกายลดลง ยังก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน และเสริมสร้างสมรรถภาพของการหายใจอีกด้วย ผู้สูงอายุที่ออกกำลังกายจะมีสุขภาพที่ดี ภาวลักษณะของตนเองจะเป็นไปในทางบวกมากขึ้น

5. กิจกรรมศาสนา (Religious Exercise) ศาสนาเป็นสิ่งช่วยให้ผู้สูงอายุผ่อนคลายจากความตึงเครียด แก้ปัญหาในเรื่องชีวิตที่กำลังนำไปสู่ความสุข กิลสันและโคทส์ (Gilson and Costs) (อ้างถึงใน สุมันต์ วงศ์กุญชร, 2537, น. 33) พบว่าผู้สูงอายุเพศหญิงในสถานสงเคราะห์ 50 แห่ง ชอบที่จะมีกิจกรรมการนั่งสมาธิ และสวดมนต์มากที่สุด (พีริลลิตี คำนวนศิลป์ และคณะ, 2523, น. 100) วิจัยพบว่า ในสังคมไทย ศาสนาจะมีผลต่อผู้สูงอายุมากช่วยให้ผู้สูงอายุลดความวิตกกังวลในเรื่อง แก่ เจ็บ ตาย เพราะได้สั่งสอนในเรื่องวัฏสงสาร และศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติจึงมีอิทธิพลต่อความเชื่อ เจตคติ และค่านิยม ตลอดจนแรงจูงใจ และบุคลิกภาพบางประการ

6. กิจกรรมการเป็นอาสาสมัคร (Volunteering) กิจกรรมการเป็นอาสาสมัครจะทำให้ผู้สูงอายุมองตนเองว่ามีคุณค่าต่อสังคม ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น เช่น การเป็นพ่อแม่บุญธรรม การร่วมกิจกรรมเพื่อช่วยสงเคราะห์ชุมชน อาสาสมัครต่าง ๆ การศึกษาการทำกิจกรรมในผู้สูงอายุพบว่า ผู้สูงอายุนั้นทำงานโดยคำนึงถึงการทำให้ตนเองมีบทบาทมากกว่าการอยู่อย่างไม่มีอะไรทำ

ผู้สูงอายุที่อยู่ในสังคมเดียวกันจะมีความต้องการทางจิตวิทยาเหมือนบุคคลวัยกลางคนในสังคมเดียวกัน เมื่ออย่างก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ บุคคลนั้นควรจะเข้าร่วมกิจกรรมใน ความสนใจของบุคคลวัยกลางคนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประสบผลสำเร็จในชีวิต ทฤษฎีกิจกรรม มีแนวความคิดตรงข้ามกับทฤษฎีการไร้ภาระผูกพัน คือ ให้แนวคิดที่ว่าถ้าผู้สูงอายุต้องการมีชีวิตในวัยสูงอายุอย่างมีความสุข ก็จงทำกิจกรรมทุกอย่างตามกำลังและความสามารถของตนเองด้วยความพึงพอใจและเพลิดเพลิน ทฤษฎีกิจกรรมจึงได้แสดงให้เห็นคุณค่าของการตัดสินใจหลายประการโดยเฉพาะการตัดสินใจที่อิงความกระฉับกระเฉงมากกว่าความเสื่อม เป็นการสนับสนุนด้านความสุขมากกว่าความทุกข์ ประการสุดท้ายทฤษฎีกิจกรรมเชื่อว่ากิจกรรมทางสังคมเป็น

สิ่งสำคัญของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย กิจกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุเพื่อสุขภาพและชีวิตที่ดี บุคคลที่มีกิจกรรมสูงและรักษาระดับกิจกรรมทางสังคมของตนไว้เมื่ออายุเข้าสู่วัยสูงอายุ จะทำให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตของตนเองสูง มีภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองที่ดี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จที่ได้ประสบในชีวิต (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2532, น. 49)

แนวคิดการจัดกิจกรรม อัลเบอ์ มอลค์ (Abrahm Monk) (อ้างถึงใน พฤตินันท์ เหลืองไพบุลย์, 2530, น. 80-88) ได้ระบุถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมายหลักการและองค์ประกอบการจัดกิจกรรมไว้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ที่สำคัญในการจัดกิจกรรม ได้แก่ การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทใหม่ การเรียนรู้ การปรับตัวในสังคมและการพัฒนา และการคงอยู่ของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคมโดยตรง ซึ่งอาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุนั้น จะก่อให้เกิดผลดังนี้ คือ ช่วยทำให้ผู้สูงอายุได้รับความพึงพอใจโดยการช่วยเหลือตนเอง ทำให้ผู้สูงอายุยอมรับและพร้อมที่จะเผชิญกับความเป็นจริงของชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยช่วยทำให้ผู้สูงอายุกลายเป็นบุคคลที่ได้ชื่อว่า เป็นผู้รบกวนผู้อื่นน้อยลง ผู้สูงอายุมีภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองได้ดีขึ้น และทำให้สามารถดำรงตนอยู่สังคมต่อไปได้ตามสิทธิควรจะได้รับ และท้ายสุดคือผู้สูงอายุสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เข้ามาบีบคั้นอารมณ์ได้ จนบางที่อาจจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่ดีออกไป

2. เป้าหมายของกิจกรรม เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตใจ และการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนในสังคม ในระดับที่ผู้สูงอายุจะสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามอัตภาพ นอกจากนั้นยังจัดขึ้นเพื่อให้ผู้สูงอายุได้ลดความรู้สึกเหงา ความเปล่าเปลี่ยวเดียวดาย และความรู้สึกอ้างว้างลง ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกว่าตนยังมีคุณค่า และยังมีประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนของตน และยังมีเป้าหมายเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มีการพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ เช่น การทำงานเป็นทีม ภาวะการณเป็นผู้นำ และการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ เป็นต้น เป้าหมายต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีผลกระทบโดยตรงทำให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ในสังคมต่อไปได้อย่างมีความสุขในสังคมนั้น

3. หลักการจัดกิจกรรมในการดำเนินการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ดำเนินการโดยยึดหลักการที่สำคัญอยู่ 5 ประการ ในการพิจารณาจัดบริการ หลักดังกล่าวได้แก่ ความเป็นปัจเจกบุคคล ความอิสระและความภูมิใจในตนเอง สิทธิในศักดิ์ศรีและการยกย่องนับถือ การมีความสัมพันธ์กับครอบครัว และการมีส่วนร่วมในกลุ่มและชุมชน

4. องค์ประกอบของการจัดกิจกรรม ในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ควรจะคำนึงถึง องค์ประกอบของการจัดกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ซึ่งสรุปไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

4.1 แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน

แนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ แนวคิดที่เชื่อว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคมซึ่งมีพลังความคิด มีความสามารถ และมีประสบการณ์สูง ในการพัฒนาตนเองและสังคมส่วนรวม คือ

4.1.1 ผู้สูงอายุ เป็นบุคคลที่ควรจะได้รับคามยกย่อง นับถือ และการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

4.1.2 ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่ควรจะต้องได้รับการดูแล และการเอาใจใส่ในด้านสุขภาพอนามัยและใช้ความรู้และประสบการณ์ของตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

4.1.3 ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่ต้องมีโอกาสเข้าทำงาน และเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมตามกำลังความสามารถ และตามความต้องการของตน

4.2 ประเภทของกิจกรรม (เขมิกา ยามะรัต, 2527, น. 20)

4.2.1 การมีส่วนร่วมทางสังคม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ กับองค์การที่ตนเป็นสมาชิก ซึ่งแบ่งเป็นการมีส่วนร่วมทางสังคมภายในครอบครัว ได้แก่ การมีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับสมาชิกในครอบครัวของตน และการมีส่วนร่วมภายนอกครอบครัว ได้แก่ การมีกิจกรรมร่วมกับองค์การอื่น ๆ นอกครอบครัว เช่น กลุ่มเพื่อน เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง ศาสนา การเมือง และสมาคมต่าง ๆ ที่ตนเป็นสมาชิก

4.2.2 การมีงานอดิเรก หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีกิจกรรมของตนในเวลาว่าง หรือเป็นการพักผ่อน หรือการมีงานอดิเรก ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้เองโดยลำพังคนเดียว

4.2.3 การทำงานมีรายได้ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ ไม่ว่าจะเป็นงานประจำ งานพิเศษ หรืองานชั่วคราว

4.2.4 การส่งเสริมสุขภาพอนามัย หมายถึง จัดกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมสุขภาพอนามัยสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากวัยสูงอายุเป็นวัยที่ต้องการดูแลในด้านสุขภาพอนามัยเป็นพิเศษ การจัดกิจกรรมในด้านนี้อาจจะได้แก่ การจัดวัดความดันโลหิตให้แก่ผู้สูงอายุ การออกกำลังกาย กิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ เป็นต้น

4.2.5 การพัฒนาท้องถิ่นและสังคม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุได้เข้าไปมีบทบาทในการเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคม ทั้งในระดับของชุมชนและในระดับสังคม เช่น การที่ผู้สูงอายุร่วมกันพัฒนาวัดและโรงเรียน การรณรงค์ต่อต้านการสูบบุหรี่ เป็นต้น

4.3 ลักษณะการจัดกิจกรรม (พฤตินันท์ เหลืองไพฑูริย์, 2530, น. 83-88 อ้างถึงใน บรรลุ ศิริพานิช และคณะ, 2539, น. 16 -17)

4.3.1 กิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ การตรวจสุขภาพ การทดสอบสมรรถภาพของร่างกาย การให้ความรู้ในเรื่องของการปฏิบัติตนให้พ้นจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ เป็นต้น

4.3.2 กิจกรรมด้านการศึกษาตามความสนใจและความถนัด ได้แก่ การศึกษาในเรื่องพระพุทธศาสนา การศึกษาเรื่องพระพุทธรูปและพระเครื่องในสมัยต่าง ๆ การศึกษาที่เกี่ยวข้องความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานที่ตนเองเคยทำอยู่ในอดีต งานเย็บปักถักร้อย เป็นต้น

4.3.3 กิจกรรมนันทนาการ ได้แก่ กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมความพร้อมของร่างกายในด้านต่าง ๆ ตามวัยของผู้สูงอายุ เช่น การเล่นดนตรีและนาฏศิลป์ การเล่นเกมย่อย การร้องรำทำเพลง การเล่นเกมต่าง ๆ เป็นต้น

4.3.4 กิจกรรมด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดให้มีงานในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ เป็นต้น เพื่อเป็นการผ่อนคลายอารมณ์ และได้มีโอกาสสนุกสนานรื่นเริงเหมือนบุคคลกลุ่มอื่น ๆ ตลอดจนทำให้เกิดความรู้สึกว่าสังคมยังสนใจตนเอง

4.3.5 กิจกรรมด้านการศึกษา ได้แก่ การจัดให้มีการทำบุญ การประกอบพิธีทางศาสนาโดยเสรี เช่น การจัดให้มีการนิมนต์พระมาเทศน์ การจัดบำเพ็ญกุศลในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา เป็นต้น

4.3.6 กิจกรรมด้านการเผยแพร่ความรู้ ได้แก่ การเผยแพร่ความรู้ในเรื่องข่าวสารอันเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ การจัดบรรยายและสัมมนาในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยการเชิญวิทยากรภายนอกที่มีคุณวุฒิมาบรรยายเป็นครั้งคราว เป็นต้น

4.3.7 กิจกรรมด้านการพัฒนาสังคม ได้แก่ การจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีบทบาทในการพัฒนาสังคม เช่น การจัดให้มีการทำความสะอาดวัดและศาสนสถานในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ ของชาติ เป็นต้น

4.3.8 การทัศนศึกษานอกสถานที่ ได้แก่ การจัดนำเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวและโบราณสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในต่างจังหวัด ในบางโอกาสทำให้เกิดความสามัคคีและความสนุกสนานรื่นเริงในระหว่างสมาชิกด้วยกัน

4.3.9 กิจกรรมด้านการฝึกหัดอาชีพ เป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมรายได้และเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์กับผู้สูงอายุ เช่น การทำไม้จิ้มฟัน การทอผ้าไหม เป็นต้น

สรุปจากแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม สามารถนำมาอธิบายในเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุได้ว่า การจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุอย่างมาก ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข มีการยกย่องตัวเอง ภูมิใจในตนเอง มีความพึงพอใจในชีวิตเป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิต ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุนั้น การทำงานช่วยเหลือสังคมหรือการได้ทำงานพัฒนาสังคมเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีประโยชน์ต่อผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีประโยชน์ต่อสังคม ได้ช่วยเหลือสังคมให้ดีขึ้น เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นผู้มีความพอใจในตนเองดี และได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ได้พบปะสังสรรค์กับเพื่อนผู้เป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคมเหมือนกัน ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้สูงอายุไม่มีอาการซึมเศร้าเหงาหรือเบื่อชีวิต นอกจากนี้การทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุยังทำให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความรู้ความสามารถที่ตนมีใช้ให้เกิดประโยชน์ มีการสืบทอดความรู้ของผู้สูงอายุให้แก่คนรุ่นหลังและสังคมได้มีการสืบทอดความรู้ได้ต่อไป และนอกจากนี้ยังทำให้สุขภาพของผู้สูงอายุดีทั้งทางร่างกายและจิตใจด้วย ดังนั้น การจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์อีกด้วย

4. แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม

แนวคิดการสนับสนุนทางสังคม มีผู้ศึกษาการสนับสนุนทางสังคมในแง่มุมมองต่าง ๆ จึงทำให้เกิดแนวคิดการสนับสนุนทางสังคมมีอย่างหลากหลาย โดยกลุ่มนักวิจัยได้ให้ความหมายและแบ่งชนิดของการสนับสนุนไว้ดังนี้

คอบบ์ (Cobb) (อ้างถึงใน ฌวีวรรณ จันทรัตน์, 2540, น. 60) ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่าเป็นข้อมูลหรือข่าวสารที่ทำให้บุคคลเชื่อว่ามีคนรักคนสนใจ มีคนยกย่องและมองเห็นคุณค่า และรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และได้แบ่งการสนับสนุนทางสังคมเป็น 3 ชนิดคือ

1. การสนับสนุนด้านอารมณ์ เป็นข้อมูลที่ทำให้บุคคลเชื่อว่าตนเองได้รับความรัก การดูแลเอาใจใส่ และมีความใกล้ชิดสนิทสนม มีความผูกพันและไว้วางใจซึ่งกันและกัน
2. การสนับสนุนด้านการยอมรับยกย่อง และเห็นคุณค่า เป็นข้อมูลที่ทำให้บุคคลรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และบุคคลอื่นให้การยอมรับนับถือและเห็นคุณค่าของตนเอง

3. การสนับสนุนด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นข้อมูลที่บอกให้ทราบว่าบุคคลนั้น เป็นสมาชิกหรือส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางสังคม และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในสังคมของตน

คาห์น (Kahn) (อ้างถึงใน ฉวีวรรณ จันทรัตน์, 2540, น. 61) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในลักษณะการแสดงออก ดังต่อไปนี้อย่างน้อยหนึ่งหรือมากกว่าคือ

1. ความผูกพันทางอารมณ์และความคิด เป็นการแสดงออกถึงอารมณ์ในทางบวกหรือความพึงพอใจของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลหนึ่ง ซึ่งจะแสดงออกในรูปของความผูกพัน การยอมรับ การเคารพ หรือด้วยความรัก

2. การยืนยันรับรองพฤติกรรมซึ่งกันและกัน เป็นการแสดงความเห็นด้วย การยอมรับในความถูกต้องเหมาะสมทั้งในการกระทำและความคิดของบุคคลอื่น ๆ

3. การให้ความช่วยเหลือ เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอื่นโดยการให้สิ่งของหรือความช่วยเหลือโดยตรง ความช่วยเหลือนั้นอาจจะเป็นวัตถุ เงินทอง ข้อมูล ข่าวสารหรือเวลา

เซฟเฟอร์ และคนอื่น ๆ (Schaefer, et al.) (อ้างถึงใน ฉวีวรรณ จันทรัตน์, 2540, น. 61) เชื่อว่าการสนับสนุนทางสังคมมีองค์ประกอบที่เป็นอิสระจากกันมีหน้าที่ให้การสนับสนุน 3 ด้านคือ

1. การสนับสนุนด้านอารมณ์ ได้แก่ ความใกล้ชิดสนิทสนม ความผูกพัน ความอบอุ่นใจ ความเชื่อถือและไว้วางใจซึ่งกันและกัน สิ่งเหล่านี้จะส่งเสริมให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่าตนเองได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่

2. การสนับสนุนด้านสิ่งของ เป็นการช่วยเหลือโดยตรงด้วยการให้สิ่งของ เงินทอง และบริการ

3. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นการให้ข้อมูลหรือคำแนะนำในการแก้ปัญหาและการให้ข้อมูลป้องกันเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล

จากแนวคิดดังกล่าว การสนับสนุนทางสังคมเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการได้รับการตอบสนองของความต้องการจากการติดต่อสัมพันธ์ กับบุคคลในสังคม เพื่อเป็นการแสดงออกเพื่อให้บุคคลเกิดความมั่นคงทางอารมณ์และสังคม และการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลในรูปของข้อมูลข่าวสาร วัสดุ สิ่งของหรือเงินทอง

แหล่งที่มาของการสนับสนุนทางสังคม

บุคคลจะได้รับการช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากระบบการสนับสนุนทางสังคมของตนเองซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่ตนเองติดต่อหรือมีความผูกพันซึ่งกันและกัน โดยที่ระบบการสนับสนุนทางสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตลอดช่วงชีวิตของบุคคล (Pender and

Pender) (อ้างถึงใน ฉวีวรรณ จันทรัตน์, 2540, น. 64) บุคคลอาจจะได้รับการสนับสนุนทางสังคม จากบุคคลในสังคมของตนเองหลายกลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันตามธรรมชาติ ประกอบด้วยบุคคล 2 ประเภท คือ
1. บุคคลในครอบครัวโดยตรง เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก หลาน 2. เป็นบุคคลที่ครอบครัว ใกล้ชิด เช่น เพื่อนฝูงในวัยเดียวกัน เพื่อนบ้าน คนรู้จักคุ้นเคย เพื่อนร่วมงาน เป็นต้น

2. องค์กรและสมาคม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันเป็นหน่วย ชมรม สมาคม และองค์กรเพื่อให้การช่วยเหลือสนับสนุนผู้อื่น เช่น ชมรมผู้สูงอายุ องค์กรทางศาสนา เป็นต้น

3. กลุ่มอาชีพ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ให้การช่วยเหลือเกี่ยวกับการส่งเสริมป้องกัน รักษาและฟื้นฟูสุขภาพประชาชน เช่น แพทย์ พยาบาล และนักกายภาพบำบัด เป็นต้น

บุคคลแต่ละคนมีขนาดของกลุ่มทางสังคมของตนเองไม่เหมือนกัน และขนาดของกลุ่ม สังคม ไม่สามารถบ่งบอกถึงคุณภาพหรือความพึงพอใจในการสนับสนุนทางสังคมที่ได้รับ บุคคลที่มีความผูกพันทางสังคมมากหรือมีกลุ่มสังคมขนาดใหญ่ไม่ได้แสดงว่าบุคคลนั้นได้รับการ สนับสนุนทางสังคมมากในทางตรงข้าม บุคคลที่มีกลุ่มสังคมขนาดเล็กมีความพึงพอใจในแหล่ง ประโยชน์ หรือการสนับสนุนที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมในผู้สูงอายุ

จากปัญหาการปรับตัวทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ประกอบกับความสามารถในการปรับตัวของผู้สูงอายุที่ลดลง ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความต้องการ การสนับสนุนจากคู่สมรส บุคคลใกล้ชิด เช่น บุตรหลาน เพื่อนและบุคคลอื่นในสังคมของตนเอง เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะทำให้ผู้สูงอายุมี สุขภาพที่ดีมีความมั่นคงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนแก่ผู้สูงอายุนั้น ควรที่จะให้ในสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุแต่ละคน (พันธทิพย์ รามสูต, 2536, น. 32)

ผู้สูงอายุควรได้รับการสนับสนุนทางสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน ทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม ดังนี้

1. การสนับสนุนด้านอารมณ์ ผู้สูงอายุมักมีความวิตกกังวล ความกลัว รู้สึกสูญเสีย สมรรถภาพร่างกายและหน้าที่ทางสังคม รู้สึกเหงา ประกอบกับผู้สูงอายุสามารถเกิดการเจ็บป่วย ได้ง่ายทำให้ต้องเป็นบุคคลพึ่งพิงผู้อื่น ดังนั้นผู้สูงอายุจึงต้องการความรัก การเอาใจใส่ดูแลจาก บุตรหลานหรือคนใกล้ชิด เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกอบอุ่นและมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่แข็งแรง การที่ บุตรหลานหรือคนใกล้ชิดได้พูดคุยกับผู้สูงอายุ ก็เป็นการทำให้ผู้สูงอายุได้ระบายอารมณ์ความรู้สึก

ต่าง ๆ ได้ทั้งดีใจ เสียใจ ทุกข์ใจ และการที่บุตรหลานหรือคนใกล้ชิดได้แสดงความเห็นอกเห็นใจ จะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกดี สบายใจ คลายความเหงา ไม่เบื่อหน่ายในชีวิตได้

2. การสนับสนุนด้านการยอมรับ ยกย่องและเห็นคุณค่า ความเลื่อมถอยของร่างกาย และการสูญเสียบทบาททางสังคม ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองไร้ค่า ไม่มีประโยชน์ ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ามีประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม โดยการให้การยอมรับชื่นชมในความสามารถของผู้สูงอายุ ให้ความเคารพยกย่องผู้สูงอายุในฐานะที่เป็นผู้มีพระคุณ การขอคำแนะนำปรึกษาจากผู้สูงอายุ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกภูมิใจและรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า

3. การสนับสนุนด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ควรมีการกระตุ้นให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม อาจเริ่มจากในครอบครัว โดยการให้ผู้สูงอายุได้มีการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นไปในครอบครัว พร้อมทั้งให้ผู้สูงอายุได้มีการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบครอบครัวตามสมควร การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมร่วมกับสังคม ได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมซึ่งจะส่งผลทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และทำให้ผู้สูงอายุได้พบปะเพื่อนฝูงมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกเหงา

4. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร ผู้สูงอายุจะต้องพบกับ การเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นปัญหาในการปรับตัวของผู้สูงอายุ จึงควรมีการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้แก่ผู้สูงอายุในการปรับตัว เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจถึงปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรง มีสุขอนามัยที่ดี และการที่ผู้สูงอายุได้พบปะพูดคุยกับบุคคลอื่นในสังคมก็เป็น การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความรู้ที่ดี มีประโยชน์สามารถนำมาแก้ปัญหาต่าง ๆ ของผู้สูงอายุได้

5. การสนับสนุนด้านสิ่งของ การสนับสนุนด้านนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นมากสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากความสามารถของผู้สูงอายุในการทำงานหารายได้มีน้อยลง ผู้สูงอายุบางรายไม่มีรายได้ และเงินออมเก็บสะสมไว้ และผู้สูงอายุบางรายเสื่อมสมรรถภาพทางร่างกายไม่สามารถทำงานได้ ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ดังนั้นครอบครัวจึงมีหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุในทุกเรื่อง นอกจากนี้หน่วยงานของรัฐ องค์กร ชมรม สมาคมอื่น ๆ ควรมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือให้บริการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

สรุปจากแนวคิดของการสนับสนุนทางสังคม สามารถอธิบายได้ว่าการสนับสนุนทางสังคมมีส่วนทำให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี และการที่ผู้สูงอายุได้รับ

การสนับสนุนจากครอบครัวหรือคนใกล้ชิดทำให้การทำงานช่วยเหลือสังคม ก็จะทำให้ผู้สูงอายุมีความภูมิใจในตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีประโยชน์ต่อสังคมอีกด้วย

5. แนวคิดเกี่ยวกับอาสาสมัคร

อาสาสมัคร หมายถึง ผู้ที่สมัครใจทำงานเพื่อให้เกิดความผาสุกแก่เพื่อนบ้านชุมชน และสังคมส่วนรวมโดยไม่หวังผลกำไรหรือสิ่งตอบแทน อาสาสมัครที่บทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในด้านงานสังคมสงเคราะห์การแก้ไขปัญหาสังคม การพัฒนาสังคม อีกทั้งอาสาสมัครยังเป็นกำลังสำคัญในการร่วมปฏิบัติงานกับองค์กรเอกชนและรัฐบาลในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหา ความทุกข์ยากเดือดร้อนต่าง ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการในการพัฒนาที่เน้นความเป็นประชาธิปไตยและการปกครองตนเอง หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนและดำเนินการในเรื่องที่มีผลต่อการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่และอนาคตของตนเอง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาจึงหมายถึง การมีประชาชนเปลี่ยนฐานะจากความเป็นผู้ถูกพัฒนามาเป็นผู้นำของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่จุดแรกคือ (วิจิตร ระวิวงศ์, 2539, น. 36)

1. ร่วมคิด (คิดว่าอะไรคือปัญหา)
2. ร่วมวางแผน (วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ตัดสินใจ กำหนดเป้าหมาย)
3. จัดสรรทรัพยากรเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย
4. ร่วมดำเนินการ (กำหนดโครงการ วิธีการ และการลงมือปฏิบัติ) ระหว่างปฏิบัติก็จะสามารถทดสอบได้ด้วยว่าประชาชนมีส่วนร่วมแค่ไหน

5. ร่วมประเมินผล

ความมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้ประชาชนรับทราบเข้าใจ และสำนึกว่างานสวัสดิการทางสังคมไม่ใช่งานของรัฐบาลแต่ฝ่ายเดียว รัฐบาลเพียงแต่เข้ามาร่วมในการดำเนินงานเท่านั้น การพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะที่มุ่งวัตถุมากกว่าคน มีผลทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนห่างกันมากขึ้น รวมทั้งมีความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทมากขึ้นด้วย เพราะขาดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม จึงจำเป็นต้องผสมผสานการพัฒนาเศรษฐกิจให้เข้ากับการพัฒนาสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักการสำคัญยิ่งอันหนึ่งของการพัฒนาสังคม เช่นเดียวกับเรื่องการสร้างคุณธรรมในสังคมและอื่น ๆ

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลวิธีในการพัฒนา ทำให้คนเกิดมีคุณภาพชีวิตใน 2 ลักษณะคือ

1. คุณภาพชีวิตในการดำรงชีวิต หมายถึง ประชาชนได้รับการตอบสนองของความต้องการด้านวัตถุและบริการ

2. คุณภาพชีวิตในด้านจิตสำนึก หมายถึง ประชาชนได้รับการปลูกฝังความรับผิดชอบ มีความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาของคนและชุมชนที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่

การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยทั่วไปประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วม 2 แบบคือ

1. มีส่วนร่วมโดยเป็นตัวนำที่สำคัญ เริ่มตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมจัดสรรทรัพยากร ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมในการประเมินผล

2. มีส่วนร่วมโดยการรับรองสิ่งที่เกิดขึ้น หรือทำตามการตัดสินใจที่ได้กำหนดมาแล้ว

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในสังคมไทย มีผู้ทำการวิจัยศึกษาไว้มากมาย และมีผลงานวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานช่วยเหลือสังคมของผู้สูงอายุอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ในกรุงเทพมหานคร” ดังนี้

เกริกศักดิ์ บุญญานุกงศ์ (2534) ศึกษาเรื่องศักยภาพของผู้สูงอายุในการทำงานเพื่อสังคม พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีศักยภาพหรือมีความสามารถในตนเองที่จะทำงานต่าง ๆ ได้ ทั้งในลักษณะของการทำงานเพื่อหารายได้และการทำงานให้กับสังคม ลักษณะงานที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความถนัดคือ งานเกี่ยวกับการค้าขายและงานช่างฝีมือประเภทต่าง ๆ นอกจากนี้พบว่า ผู้สูงอายุมีความพร้อมในการที่จะทำงานหรือมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อสังคมอีกด้วย

ฉวีวรรณ จันทรัตน์ (2540) ศึกษาเรื่องความตั้งใจในการทำงานหลังเกษียณอายุของข้าราชการอัยการ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความตั้งใจในการทำงานหลังเกษียณอายุในระดับปานกลาง และมีการเตรียมความพร้อมในการทำงานหลังเกษียณอายุในระดับปานกลาง ซึ่งน่าจะคาดได้ว่า พฤติกรรมในการทำงานหลังเกษียณอายุราชการแล้วจะมีทิศทางที่พึงประสงค์ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างน่าจะได้ทำงานประเภทอิสระส่วนตัวและทำงานเพื่อประโยชน์ต่อสังคมหลังเกษียณอายุราชการแล้ว

สุรีย์ ชลเขต (2540) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ การวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนของสถานีอนามัย 21 แห่ง ในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี กลุ่มตัวอย่างจากการสุ่มอย่างง่าย มีทั้งสิ้น 385 คน ใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านเพศ มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อชุมชน ส่วนปัจจัยด้านระดับการศึกษา และความสัมพันธ์ในครอบครัวนั้น มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อชุมชน กิจกรรมทางการศึกษา และกิจกรรมนันทนาการ

ปิยรัตน์ เมืองไทย (2541) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเตรียมตัวต่อการเข้าสู่วัยสูงอายุของข้าราชการสตรีโสด สังกัดราชการส่วนกลาง กระทรวงสาธารณสุข พบว่า สตรีโสดเกือบสองในสาม มีการเตรียมตัวต่อการเข้าสู่วัยสูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น การเตรียมตัวด้านร่างกายและจิตใจ การเตรียมตัวด้านการเงิน การเตรียมตัวด้านที่อยู่อาศัย เป็นต้น ในระดับปานกลางมากที่สุด ดังนั้นสตรีโสดควรตระหนักในวิถีชีวิตโสด เรียนรู้ ปรับตัว และจัดการกับชีวิตให้มีความสมดุลตั้งแต่ช่วงต้นของชีวิต และงานที่เกี่ยวข้องควรมีกิจกรรมต่าง ๆ ส่งเสริมการเตรียมตัวของสตรีโสด เช่น การตรวจสุขภาพประจำปี การทำกิจกรรมร่วมกันในหน่วยงาน การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ปัญญาภัทร ภัทรกัณทากุล (2544) ศึกษาเรื่องการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ พบว่า การเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาททางสังคม ส่งผลให้การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุลดลง ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อ ความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุและความสัมพันธ์ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมกับความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีเฉพาะเจาะจงจากผู้สูงอายุซึ่งเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย จำนวน 200 คน

กรรณิกา เจริญลักษณ์ (2545) ศึกษาเรื่องบทบาทของผู้สูงอายุในฐานะเป็นผู้ให้การสนับสนุนแก่สังคม ศึกษาเฉพาะกรณี ชมรมผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพฯ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเภทของการสนับสนุนผู้สูงอายุที่มีอยู่ในปัจจุบัน ศึกษาระดับของการปฏิบัติ ที่ให้การสนับสนุน แก่สังคมของผู้สูงอายุและทัศนคติต่อการพัฒนาบทบาทของผู้สูงอายุในการให้การสนับสนุน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากชมรมผู้สูงอายุ 120 ชมรม ของกรุงเทพฯ จำนวน 377 คน ผลการศึกษานำไปสู่ ข้อเสนอแนะในเรื่องการส่งเสริมและสนับสนุน ให้ผู้สูงอายุทำหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนสังคม ในด้านข้อมูลข่าวสารสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาให้เยาวชนรุ่นหลัง และควรสนับสนุนสื่อทุกประเภทให้มีรายการเพื่อผู้สูงอายุที่จะทำให้ผู้สูงอายุได้รับความรู้ใน

ด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์รวมไปถึงส่งเสริมให้องค์กรผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหรือสังคม

7. กรอบแนวคิดของการวิจัย

ตัวแปรต้น

